

Opracowanie: Ewelina Nocna-Podolak

*...Taniec nie tylko bawi, ale daje pożytek, kształci i uczy.
Oswajając nas z widokiem pięknych form i roztaczając przed nami
świat czarujących dźwięków, łączy harmonijne piękno duchowe i piękno
cielesne,
i w ten sposób rozwija i kształci nasz smak.*

Lukian z Samosate: Dialog w tańcu, II w. n.e.

SCENARIUSZ ZAJĘĆ INTERDYSCYPLINARNYCH DLA KL. I – III GIMNAZJUM

„SPOTKANIE Z FOLKLOREM - FRYDERYK CHOPIN NA KUJAWACH”

Zajęcia interdyscyplinarne łączą w sobie zagadnienia wielu dziedzin – język polski, historia, muzyka, plastyka, przyroda. Tematem przewodnim jest folklor Kujaw – obejmuje zwyczaje, obrzędy, stroje, pieśni, muzykę, tańce”. Muzyka Kujaw była inspiracją do tworzenia utworów przez Fryderyka Chopina. Zajęcia mogą być poprzedzone wycieczką na zajęcia muzealne w *Muzeum Ziemi Kujawsko-Dobrzyńskiej* we Włocławku pt. „*Rok obrzędowy na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej*”, „*Strój kujawski*” oraz do *skansenu* w Kłóbce, gdzie można zapoznać się z dawnymi tradycjami, obyczajami i życiem codziennym dawnej wsi kujawskiej.

CELE EDUKACYJNE

A) KSZTAŁCENIE

- doskonalenie orientacji przestrzennej na mapie,
- rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością,
- poznanie najważniejszych faktów z życia Chopina związane z Kujawami,
- poznanie obrzędów, strojów, tańców i pieśni na Kujawach,
- kształtowanie wyobraźni muzycznej poprzez improwizację ruchową i plastyczną,
- bogacenie zasobu słownictwa związanego z folklorem Kujaw,
- poznawanie podstawowych kroków kujawskich tańców ludowych.

B) WYCHOWANIE

- szanuje dorobek kulturalny swego kraju,
- doskonalenie umiejętności wyjaśniania i poprawnego stosowania pojęć,
- pogłębianie i umacnianie postaw patriotyzmu regionalnego,
- rozwijanie zamiłowania do muzyki Chopina,
- kształtowanie umiejętności działania w grupie,
- kształtowanie umiejętności prowadzenia kulturalnej dyskusji.

METODY PRACY: praca w grupie z tekstem źródłowym, praca z mapą konturową, nauka tańca przy utworach F. Chopina, swobodne wypowiedzi uczniów, pokaz, ćwiczenia praktyczne.

FORMY PRACY: grupowa, zbiorowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: ilustracje – obrzędów, strojów ludowych, wycinanek kujawskich, mapa Polski z regionami folklorystycznymi, odtwarzacz CD i płyty z muzyką Chopina /mazurki, pieśni/, biografia F. Chopina, Internet, materiały do wykonania pokazu – rekwizyty do przedstawiania scenek z obrzędami, albumy, kartki, szary papier lub brystol, farby, pędzel, kredki, flamastry, wycinanki, klej, nożyczki.

I. Rozpoczęcie zajęć – umiejscowienie regionu na mapie Polski, określenie położenia geograficznego Kłóbki – **52°27'N, 19° 08' E.**

II. Wprowadzenie do tematyki zajęć

Każdy region naszego kraju posiada swoje zwyczaje i tradycje. Taka odrębność sprawia, że mieszkańcy danego regionu utożsamiają się z jego kulturą ludową. Zainteresowanie historią regionu i obyczajowością świadczy o powrocie do „korzeni”. Kujawy należą do terenu bardzo bogatego kulturowo, dlatego warto zapoznać się z jego tradycjami.

1. Zapoznanie uczniów z pojęciami – etnografia, folklor, przedstawienie na mapie Polski regionów etnograficznych.

Etnografia (daw. *ludoznawstwo*) – nauka o narodach, ludach i grupach etnicznych oraz ich grupach regionalnych (etnograficznych). Zamiast nazwy *etnografia* używa się niekiedy nazwy *etnologia*. Uważa się też, że *etnografia* jest działem *etnologii*. Najwybitniejszym polskim etnografem był Oskar Kolberg, który nazywany jest *ojcem polskiej etnografii*.

Folklor (ang. *folk-lore* „wiedza ludu”) – symboliczno-artystyczna dziedzina kultury ludowej, mająca charakter wieloskładnikowy, niejednolity. Współczesna folklorystyka włącza w zakres folkloru dziedzinę zwyczajów, obrzędów i wierzeń wraz z kulturą artystyczną obejmującą literaturę ustną, muzykę i taniec.

2. Zapoznanie z polskimi tańcami narodowymi na podstawie ilustracji i informacji z Internetu.

3. Poznanie kompozytora polskiego tworzącego utwory w stylistyce narodowych tańców polskich – przedstawienie utworów F. Chopina. Poznanie najważniejsze faktów z życia Chopina związane z Kujawami. Wysłuchanie wybranych utworów z lat młodości F. Chopina – *Mazurek C-dur* op.7 nr 5, *Mazurek C-dur* op. 22 nr 2 *Mazurek D – dur* op. 33 nr 2 (zawiera czystą stylizację oberka), *Mazurek cis – moll* op.63 nr 3 (zawiera czystą stylizację kujawiaka).

4. Metodą pogadanki, opierając się na dotychczasowej wiedzy uczniów przedstawienie charakterystycznych cech tańców narodowych – mazura, kujawiaka, oberka –

przedstawienie prac Zofii Stryjeńskiej z cyklu „*Tańce polskie*” 1927r.: „*Kujawiak*”, „*Oberek*”, „*Mazur*” /www.usc.edu/.../dance/image/kujawiak_big.jpg/ i „*Taniec*” gwasz, papier / www.polswissart.pl/2/208008m.jpg /

Polskie tańce narodowe różnią się od siebie zasadniczo, choć łączą je pewne wspólne wartości. Cechami dominującymi w nastroju każdego z tych tańców są: bojowa reprezentacyjność mazura, rzewna poezja kujawiaka i zapamiętała siła oberka. Budowa tańców ludowych odznacza się niezwykłą prostotą i w tej właśnie prostocie tkwi ich piękno.

KUJAWIAK – Nazwa pochodzi od nazwy regionu, pojawiła się po raz pierwszy w 1927 roku. Na Kujawach ma różne nazwy: ksebka (na kseb) – obrót w lewo, odsibka – obrót w prawo, śpiący, okrągły, niesiony, kolebany. Wyszedł z obyczajów weselnych. Kujawiak różni się od mazura wolniejszym tempem. Tańczony w dość wolnym tempie i metrum $\frac{3}{4}$. Rozpoczyna się tańcem powolnym, chodzonym, a dopiero potem przechodzi w tzw. taniec obracany, nieco szybszy, który jest właściwym kujawiakiem. Kujawiak tańczony jest w parze, która tańczy z zespołem innych par, jednocząc się z nimi poprzez przyśpiewki i wspólne wirowanie w różnych zgodnych kierunkach. Tańczy się go „na okrągło”. Tancerze utrzymują w kujawiaku postawę prostą i obracają się niemal jednostajnie.

OBEREK – Pod koniec XIX wieku stał się tańcem różnych warstw społecznych. Nazwa obertas występuje po raz pierwszy w 1697 r. Obok nazwy oberek znane były inne określenia tego tańca pochodzenia gwarowego: owijak, zawijacz, okrągły, wrywas, drygant, itp. Nazwa *oberek* wywodzi się od obracania się. Oberek jest tańcem narodowym w takcie trójmiarowym i metrum $\frac{3}{8}$, a niekiedy $\frac{3}{4}$. Muzyka oberka jest żywa, a jednocześnie płynna. Jest tańcem żywym, wykonywanym w tempie od umiarkowanego do bardzo szybkiego. Oberek jest tańcem wirowym, gromadnym. Tańczony jest parami, prowadzi w parze mężczyzna, ale bez wspierającej roli partnerki nie zdołałby sam wykonać swoich trudnych figur. Charakterystyczny natomiast dla tego tańca jest element popisowy jedna, dwie, trzy lub cztery pary wykonują trudne figury, pozostałe pary stoją w miejscu obserwując solistów.

MAZUR – Nazwę tańca utworzono od nazwy ziemi – Mazowsza. Jest tańcem gromadnym, zespołowym. Żywy i dostojny, ale pełen fantazji łączy w sobie cechy muzyczno – ruchowe, które stanowią o polskości tego tańca. Mazur jest tańcem reprezentacyjnym. Charakterystyczne kroki to: podstawowy krok mazurowy, hołubce, posuwistość, stapania, wszelkiego rodzaju krzesania, przemachy i akcenty oraz zamaszyste obroty. Mazur jest tańcem o takcie trzymiarowym, może być zapisany w takcie $\frac{3}{4}$ lub $\frac{3}{8}$.

5. Nauka podstawowych kroków jednego z wybranych tańców /kroki na podanych stronach internetowych:
kujawiak – www.taniecpolski.cioff.pl/pdf_folder/kuj.pdf
oberek – www.taniecpolski.cioff.pl/pdf_folder/ober.pdf
mazur – www.taniecpolski.cioff.pl/pdf_folder/mazur.pdf
6. Zapoznanie z utworami dedykowanymi Emilii Elsner i Marii Wodzińskiej, z którą Chopin był zaręczony. Muzykę do pieśni skomponował do tekstu S. Witwickiego

/do wyboru przez nauczyciela/: *Życzenie G-dur*; *Hulanka C-dur*; *Posęp D-dur*; *Wojak As-dur*; *Czary d-moll* oraz utwory dedykowane tylko Marii Wodzińskiej – *Piosnka litewska F-dur* do tekstu L. Osińskiego i *Nokturn cis-moll* dedykowany również Ludwice Chopin i Marii Wodzińskiej.

7. Nauka piosenki *Życzenie G-dur* op. 74 nr 1 do muzyki F. Chopina
8. Wysłuchanie wiersza Wandy Chotomskiej „*Kujawiak*”, a następnie pokaz elementów stroju kujawskiego – nazywanie jego części, porównanie z innymi strojami do tańców ludowych

STRÓJ DO KUJAWIAKA

Męski: Składa się z długiej "czamary" z rękawami w kolorze czarnym, przepasanej czerwonej pasem. Koszula czerwona lub bordowa, w lecie noszona pod granatową kamizelką. Buty wysokie, spodnie czarne. Na głowie czarny kapeluszek lub rogata czapka.

Kobiety: Kostium stanowi fałdzista spódnica w kolorze granatowym, niebieskim lub brązowym, na którą nakłada się długi, czerwony, haftowany fartuch. Dziewczęta nosiły czarne gorsety na bluzkach, na głowie chustki lub sztywne kolorowe czepki z plisowanych wstążek.

STRÓJ DO MAZURA

Męski: Kostium przypomina mundur ułański i najczęściej jest w kolorze granatowym z czerwonym przodem i czerwonymi lampasami na spodniach. Bywają też stroje w kolorze ciemnoniebieskim, szafirowym z przodem ciemnoróżowym lub amarantowym.

Kobiety: To zwiewna suknia z podniesionym stanem, dużym dekoltem i małymi "bukowanymi" rękawkami, typowa dla czasów napoleońskich. Kolor dowolny.

STRÓJ DO OBERKA

Męski: Kostium składa się z długiej sukmany – białej, granatowej lub czarnej z wyłożonym kołnierzem i przepasanej kolorowym pasem. Spodnie czerwone lub pomarańczowe w podłużne prążki, wpuszczone w wąskie, czarne buty z cholewkami.

Kobiety: To "barwny pasiak", czyli gruby, wełniany ubiór. Biała bluzka z bogato haftowanymi rękawami. Gorset czarny, haftowany lub pasiasty – pasy poziome, spódnica szeroka w pionowe pasy (czerwone, zielone, czarne). Na głowie chustki lub czepki.

9. Uczniowie opisują strój kujawski wykorzystując informacje z tekstu oraz innych wybranych przez siebie materiałów

10. Oglądanie foliogramów z rycinami obrazów:
Zofii Stryjeńskiej cykl obrazów „*Obrzędy ludowe*”.

- Z. Stryjeńska, „*Zima. Kołędnicy z gwiazdą*”, ok. 1960, tempera, płótno, dar ks. Alojzego F. Nosala dla Miasta Tarnowa w depozycie w Muzeum Okręgowym w Tarnowie, fot. D. Kobylański /www.muznar.krakow.pl/uploads/pics/obrazek/,
- Z. Stryjeńska „*Dyngus*”, 1918 – gwasz, papier – Muzeum Narodowe w Warszawie /artyzm.com/obrazy/stryjenska-dyngus.jpg/,
- Zofia Stryjeńska, „*Zmartwychwstanie*” z cyklu Pascha 1918, gwasz, papier. Muzeum Narodowe w Warszawie /antykrakow.pl/
- Zofia Stryjeńska, „*Spotkanie z synem*”, z cyklu Pascha, 1918 /www.purpose.com.pl/upload/foto/23/ana/3.jpg/
- Z. Stryjeńska „*Wesołego Alleluja*” /www.eastnews.net/.../_019.jpg/,
- Z. Stryjeńska „*Wianki*”, ok. 1960, tempera, gwasz na kartonie, własność prywatna /artyzm.com/obrazy/stryjenska-z-gwiazda-m.jpg/,
- Z. Stryjeńska „*Sobótki*” /www.frysztak.pl/.../06/graph/stryjenska1.jpg/,
- Z. Stryjeńska „*U kowala*” /www.museo.pl/.../news_poznan_stryjenska_p1.jpg/,
- Z. Stryjeńska „*Żniwa*” www.rempex.com.pl/pub/img/Stryjenska,
- Z. Stryjeńska „*Duda*”_7.jpg (45464 Byte) – /jpg, muzeum-polskie.org/
- Z. Stryjeńska „*Żniwiarka z sierpem i grabiami*”, tempera, papier, ze zbiorów Tarnowskiej kolekcji obrazów /muzeum.stalowawola.pl/

11. Podział na grupy i rozdanie tekstów omawiających różne obrzędy na Kujawach:

Grupa 1 – Boże Narodzenie, Nowy Rok

Grupa 2 – „*Półpoście*”, Matki Boskiej Gromnicznej, zwyczaj zapustne

Grupa 3 – *zabawa podkociołkowa*, zwyczaj weselne

Grupa 4 – Wielkanoc, *Przywoływki*, Dyngus

Grupa 5 – Św. Jana, Matki Boskie Zielnej, topienie Marzanny,

Grupa 6 – Żniwa – tzw. *Frycowe*, *Dożynki*, chodzenie z „*gaikiem-maikiem*”

12. Omówienie przez każdą grupę zwyczajów ludowych na Kujawach – w formie krótkiej inscenizacji wybranego obrzędu z wykorzystaniem przyśpiewek lub piosenek z regionu kujawskiego oraz wykonanie pracy plastycznej przedstawiającej wybrany obrzęd na Kujawach lub zespół ludowy podczas tańca. Zastosuj technikę znaną z impresjonizmu – pointylyzm /pokrywanie powierzchni obrazu drobnymi punktami czystych kolorów/. Cienki, okrągły pędzel lub łagodnie zakończony pędzel, farby plakatowe wybierane bezpośrednio z tubek lub słoiczek.

13. Wykonaj plakat imprezy w skansenie lub logo skansenu w Kłóbce.

III. Ewaluacja

Miarą osiągnięć uczniów będzie: aktywność w czasie zajęć (komunikatywność, kreatywność), obserwacja zainteresowań uczniów zjawiskami historyczno – kulturalnymi (np.: ocena krótkich inscenizacji obrzędów na Kujawach, prac plastycznych, wykonania wybranego tańca).

IV. Literatura

- paluki.tygodnik.pl,
- www.taniecpolski.cioff.pl/pdf_folder,
- <http://pl.chopin.nifc.pl/chopin/life/calendar>,
- <http://www.troszczyk111.republika.pl/kujawy.html>,
- pl.wik www.desa.pl/gfx/wydarzenia/,
- <http://www.polskiinternet.com/polski/info/tance.html>,
- Magdalena Szelc – Mays Tańce malowane,
- <http://pl.wikipedia.org/wiki/Kłóbka>,
- D. Stępień, W. Sygut „Sztuka w zasięgu ręki”,
- www.muznar.krakow.pl,
- antyk.krakow.pl,
- www.purpose.com.pl,
- www.eastnews.net,
- artyzm.com/obrazy/stryjenska,
- www.frysztak.pl/.../06/graph/stryjenska1.jpg,
- www.museo.pl/.../news_poznan_stryjenska_p1.jpg
- www.rempex.com.pl/pub/img/Stryjenska,
- muzeum-polskie.org,
- muzeum.stalowawola.pl